

NÚM. 02

CONSTITUCIÓ ESPANYOLA

1. Ha quedat obsoleta la Constitució espanyola? 2. Què s'hauria de reformar?

Qüestionari d'Agenda Pública. Responen 12 especialistes en Dret Constitucional

Els tres 'pares' vius de la Constitució: José Pedro Pérez-Llorca, Miguel Herrero i Rodríguez de Miñón i Miquel Roca (e a d), durant l'acte de commemoració del quaranta aniversari de la Constitució © EFE/Kiko Huesca

política&prosa

18 GENER 2019

Eliseo Aja, Catedràtic de Dret Constitucional, Universitat de Barcelona

1. Si la pregunta es planteja de forma tan general, la resposta esdevé difícil i probablement equívoca,

ACTIVITATS Q

raonablement de, encara que necessiten reformes que s'apunten de seguida, i en general la democràcia manté un nivell acceptable. Malgrat això hi ha normes de la Constitució que requereixen d'una reforma a curt termini.

2. En els últims anys han coincidit una sèrie de fenòmens molt diversos que han deteriorat les institucions democràtiques i han posat en relleu alguns defectes greus. Entre aquests destacaria:

a) La pèrdua de prestigi de les institucions, especialment de la representació («els polítics», «no ens representen»), el funcionament poc democràtic dels partits i l'escassa participació dels ciutadans, així com la percepció de la corrupció com un fenomen generalitzat.

b) La crisi econòmicosocial iniciada el 2008, que repercuteix en retallades dels drets econòmics i socials per la política dominant en la Unió Europea i l'Estat (habitatge, salut, pobresa energètica, ajuda a la dependència...). Aquests drets socials tenen molt difícil garantia constitucional, des d'un punt de vista tècnic, però això no estalvia la crítica a la seva proclamació buida en molts articles del Títol III de la Constitució i explica l'extensió del descontentament social.

c) Els defectes del sistema autonòmic: l'ambigüitat dels Estatuts d'Autonomia (entre norma bàsica de les CCAA i Llei Orgànica de l'Estat); defectes tècnics de la distribució de competències, que generen múltiples conflictes, amb protagonisme del Tribunal Constitucional; inexistència de normes constitucionals respecte de les relacions intergovernamentals, sobre el

constitucional de Catalunya, particularment a partir de 2012.

Cada problema requereix un tractament diferent. Així els drets socials es mouen en l'eix esquerra-dreta i els defectes del sistema autonòmic tenen solució en tècniques que han estat experimentades a països federals. Algunes solucions precisen només reformes legals mentre que unes altres, efectivament, suposen la reforma constitucional. La diversitat de les reformes podria aconsellar l'adopció d'un calendari, abordant de moment les més urgents però sense perdre l'halo de legitimitat que significa normalment un procés de reforma constitucional.

Naturalment això requereix una disminució de la crisi del sistema territorial, perquè diversos nacionalismes poden conviure en un mateix Estat, però només si controlen el grau de radicalisme de les seves posicions. En conjunt és necessària la reforma constitucional, i els procediments previstos en la Constitució poden servir, sempre que es tingui en compte el canvi del sistema de partits introduït en els últims anys i la conveniència d'introduir tècniques consociatives.

Enoch Albertí, Catedràtic de Dret Constitucional, Universitat de Barcelona

1. Crec que el problema més greu que té la Constitució de 1978 és que ha desaparegut el consens bàsic que va permetre la seva aprovació i sobre el qual s'ha assentat durant molts anys. Avui aquest consens bàsic ha deixat

ACTIVITATS Q

deficiències, d'estructura i de funcionament, de l'estat de les autonomies.

Però també hi ha altres elements importants de la Constitució que són qüestionats: algunes institucions bàsiques –com el Consell General del Poder Judicial i, en general, el govern del poder judicial, que compromet la seva independència, el Senat o fins i tot el Tribunal Constitucional i la Corona-; la garantia d'alguns drets, especialment en l'àmbit econòmic i social, configurats avui com simples principis rectors; el sistema de representació política, incloent aspectes importants del sistema electoral -com el tipus de llistes- i de l'estatut dels representants -com l'aforament-; i, en fi, sense ànim exhaustiu, la manca d'adaptació del sistema constitucional al procés d'integració europea, que avui és decisiu i sobre el que no es diu res en el text constitucional.

Tot això fa que la Constitució deixi de complir amb la seva finalitat essencial, que és la integració política, constituint-se en el fonament de la convivència pacífica i ordenada de la comunitat i oferint vies adequades per la composició d'interessos i la resolució dels conflictes que inevitablement s'hi produeixen, preservant la pau social.

2. Caldria intentar refer el consens constitucional, debatent obertament totes les qüestions necessàries per intentar arribar a un nou consens constitucional bàsic. Aquesta falta de consens bàsic fa que el sistema constitucional hagi entrat en un procés de descomposició, que només es pot intentar revertir mitjançant la creació d'un nou consens.

ACTIVITATS Q

sobre la Constitució que regeix la seva vida política. I crec que hi ha pocs dubtes que avui moltes qüestions constitucionals es resoldrien de manera diferent del 78.

No es ni just ni sostenible insistir en preservar aquest ordre constitucional, obsolet i en vies de descomposició, sobre el mer valor de l'estabilitat. Aquest intent hauria de servir també -atès que avui es el principal problema constitucional d'Espanya- per intentar canalitzar la solució del conflicte català: bé refent el consens sobre la posició de Catalunya a l'Estat, bé, si no és possible arribar a una solució satisfactòria per a tots amb un suport social suficient, pactant una sortida democràtica.

Rafael Bustos, Professor de Dret Constitucional, Universitat Pompeu Fabra

1. Obsoleta em sembla un terme excessiu. Bona part del contingut constitucional no planteja problemes. Però determinats aspectes han quedat antiquats pel transcurs del temps. Uns altres han rebut un desenvolupament en la pràctica no conforme amb el pretès en 1978 (especialment, els controls constitucionals).

A més, tota constitució pateix un problema de legitimitat amb el pas de les generacions. Després de 40 anys, els nous espanyols tenen dificultats per identificar-s'hi i entendre als constituents, les seves preocupacions i les seves solucions. Però tampoc ha passat temps suficient com per haver-la recobert amb

tenim greus problemes d'adaptació a la governança multinivell. Aquesta és molt diferent de la forma d'entendre el govern en els anys 70 del passat segle. Reformar el pacte territorial és el més urgent. En concret, afrontar els problemes a Catalunya. Però també hi ha altres aspectes complementaris: el govern local, el de les grans ciutats, la integració europea o fins i tot la governança mundial.

Estretament vinculat al nou «pacte territorial» hem d'explorar un nou «pacte democràtic». La governança multinivell no és solament un problema d'assignació de poders i competències als diferents ens. És, també, un problema de legitimar-los democràticament i desenvolupar noves fórmules de participació i control. En aquest sentit el sistema electoral sembla haver quedat clarament obsolet i, d'altra banda, els avenços tecnològics obren noves i inexplorades possibilitats de participació democràtica. Al costat d'aquests dos pactes, podrien fer-se reformes molt consensuades en drets, singularment respecte a la igualtat de gènere i la garantia dels drets econòmics, socials i culturals.

A més caldria corregir amb la reforma les males praxis constitucionals. No seria necessària la reforma, doncs seria suficient canviar la legislació ordinària o la pura pràctica política. Però no veig possible que els actors beneficiaris de les mateixes (fonamentalment els partits polítics i els grups d'interès) les canviïn sense obligar-los a reformar la Constitució. Així, seria interessant la reforma d'aspectes com el nomenament de magistrats del Tribunal Constitucional i del Consell General del Poder Judicial, canvis en les competències

Piedad García-Escudero, Catedrática de Dret Constitucional, Universidad Complutense de Madrid

1. Obsoleta no és un qualificatiu que pugui aplicar-se a la nostra Constitució. Per descomptat que compleix anys –afortunadament–, però no pot considerar-se vella si la comparem amb altres Constitucions del nostre entorn. Les Constitucions es fan per durar, no perquè s'ajustin a un moment concret, i la nostra Constitució ha sabut superar la tensió entre estabilitat i canvi, entre altres raons gràcies a la doctrina del Tribunal Constitucional, que ha servit en moltes ocasions per actualitzar-la. Això no vol dir que, en cas que es decideixi abordar una reforma àmplia, no poguessin eliminar-se alguns preceptes que han deixat de tenir sentit, com per exemple els relatius a la formació de les Comunitats Autònomes.

2. El contingut d'una reforma ha de dependre de l'oportunitat de la mateixa, que d'alguna manera determina el seu abast. No cal donar, doncs, una resposta genèrica que prengui partit per una reforma gairebé total de la Constitució. Oportunitat i consens són requisits previs per a les reformes en la

revisió de cauteles imposades als instruments de democràcia directa (iniciativa popular), aspectes derivats de la pertinença a la Unió Europea, actualització d'alguns drets fonamenta; la reforma del Senat, sempre que no es consideri que és la solució per resoldre els problemes de l'Estat autonòmic; l'article 99.5, només a l'efecte de la data des de la què comença el termini de dos mesos per a la dissolució de les Càmeres i celebració de noves eleccions; restricció de la inviolabilitat i immunitat dels parlamentaris; o aclariment de la forma d'elecció dels vocals judicials del Consell General del Poder Judicial.

Ignacio García Vitoria, Profesor Contratado Doctor, Universidad Complutense de Madrid

1. No crec que la Constitució estigui obsoleta, en la mesura en què tenim una Constitució comparable a les del nostre entorn. No obstant això, la celebració del quaranta aniversari arriba en un moment delicat, caracteritzat per la concurrència de dues crisis, que suposen una posada en qüestió dels fonaments del model. En particular, pel moviment independentista, però també pel sorgiment d'opcions polítiques que advoquen per models alternatius a la democràcia representativa.

2. Si ens centrem en l'independentisme, observem com les demandes dels partits que defensen aquesta opció difícilment poden canalitzar-se a través de la reforma constitucional. Les reivindicacions se situen en el territori de la redefinició del poder constituent. A

ACTIVITATS

caua convocatòria electoral, seria desitjable reconduir la forma en la què es planteja aquesta controvèrsia, de manera que promoure la independència sigui compatible amb la submissió de l'actuació dels poders públics al principi de legalitat.

No obstant això, no seria irrellevant realitzar una reforma del model de descentralització, la qual cosa seria beneficiosa per a totes la Comunitats Autònomes (i dels Municipis, si s'encerta a reforçar l'autonomia local) i privaria de fonament els arguments que l'independentisme utilitza per deslegitimar el sistema. Hi ha una àmplia anàlisi doctrinal respecte a tres qüestions claus de l'Estat autonòmic: conflictivitat de les regles de distribució de competències, inexistent participació de les Comunitats en les decisions de l'Estat que les afecten i estabilitat del sistema de finançament. També s'ha assenyalat que gairebé sempre les reformes constitucionals s'afronten enmig de fortes marors.

Més breument, encara que el tema mereixeria més atenció, una democràcia sempre suposa un sistema incomplet i que necessita actualitzar-se i renovar la seva legitimitat. L'absència de reformes, no només de la Constitució sinó també de les normes de desenvolupament, fa que s'acumulin i cronifiquin els problemes en el funcionament del sistema: independència de la justícia (Tribunal Constitucional, Consell General del Poder Judicial, Ministeri Fiscal); divisió de poders (decrets lleis, control parlamentari del govern); representació política (sistema electoral, instruments de participació ciutadana), integració europea, drets socials i igualtat.

Isabel Giménez Sánchez, Professora Dret Constitucional, Universidad Autónoma de Madrid

1. En aquests temps on s'assumeix l'obsolescència programada de la major part de les coses que ens envolten i tot està pensat per usar i llençar, les Constitucions en canvi estan concebudes per gaudir d'una llarga vigència, com demostra la Constitució dels Estats Units, que té ja 231 anys. En aquest sentit, la Constitució espanyola és més moderna en alguns aspectes que altres Constitucions del nostre entorn.

El model general podria dir-se que segueix essent vàlid, però es podrien realitzar millores i modificacions. El problema és que durant anys no s'ha reformat amb prou feines la Constitució perquè hi havia por, es deia, a «obrir el meló»; i això significava abandonar la idea de consens que va caracteritzar l'elaboració i aprovació de la Constitució.

No es tracta de mitificar el consens, però sí de tenir en compte el que això ha implicat: si s'aprova una Constitució amb un gran suport social i polític, s'evita el que va succeir durant la major part de la nostra història constitucional, és a dir, que cada vegada que canviava la majoria parlamentària, es canviava de Constitució. No es feien reformes en la Constitució, sinó que directament es canviava de Constitució, a l'estil del que ara passa amb la legislació en matèria educativa, i que tant critiquem.

ACTIVITATS

tenen un nivell d'acord prou ampli (reconeixement de la Unió Europea, introducció de mecanismes de democràcia participativa, inclusió de nous drets – vinculats a la bioètica o les noves tecnologies-, regulació expressa i específica de la igualtat de la dona, supressió de la preferència de l'home en la successió a la Corona, millor delimitació competencial Estat-Comunitats Autònomes, pautes bàsiques dels mecanismes de finançament autonòmic...).

Hi ha altres qüestions sobre les què no seria impossible arribar a un acord, com el canvi del sistema electoral (vist que ja no troba justificació en l'estabilitat que volia generar), la reforma del Senat (per permetre que desplegui la seva funció de Càmera de representació territorial), o l'establiment d'un sistema federal.

Itziar Gómez, Lletrada del Tribunal Constitucional

1. Si definim obsolescència com la qualitat atribuïda a alguna cosa que ha deixat d'usar-se, no podem dir que la Constitució espanyola de 1978 hagi quedat obsoleta. Les institucions previstes en la Constitució segueixen funcionant, com ho fa el sistema de garantia dels drets fonamentals, el model de repartiment territorial del poder –excepció feta del que està succeint en les relacions de l'Estat amb Catalunya-, o el model de justícia Constitucional, que garanteix el respecte per la norma constitucional.

ACTIVITATS Q

desconnexió i la falta d'alecció entre la societat de 2018 i la Constitució de 1978.

La societat ha canviat en quaranta anys a una velocitat que ha portat, als qui van néixer l'any 1978, a un espai que els distancia en dues generacions dels seus pares, entenent per generació al conjunt de persones nascudes en dates properes, que han rebut una educació i un influx cultural semblants i que, per això, adopten una actitud comuna en l'àmbit del pensament, segons definició de la RAE.

Aquesta distància entre text i societat es verifica en la falta de coneixement de la norma i en el desinterès envers la mateixa i el seu màxim intèrpret. I d'aquesta realitat es deriva un innegable risc de dissociació entre Constitució i poble sobirà que, si no es gestiona adequadament, pot conduir a situacions greus de conflictivitat social com les que s'observen en altres democràcies en els últims temps.

2. En primer terme, el procediment de reforma, per assegurar la possibilitat d'introduir modificacions progressives i organitzades en el text constitucional. No es pot canviar tot alhora, però hi ha temes respecte dels quals ja hi ha consens que es podrien tocar (el matrimoni igualitari, per exemple) però que queden fora de la discussió ja que exigeixen un procediment agreujat, que algunes forces polítiques solament estan disposades a abordar si és per tractar qüestions «més importants».

En segon terme, els temes respecte dels què existeixi acord polític per haver quedat consagrats ja en normes amb rang de llei (organització i denominació de les

monarquia, etc... tot això amb la intenció d'assegurar la recuperació de la connexió entre el text de la norma fonamental i les opcions polítiques fonamentals de la societat espanyola del segle XXI.

Luis Gordillo, Profesor Titular de Derecho Constitucional, Universidad de Deusto

1. A l'hora de plantejar-se una reforma de la Constitució, caben dos enfocaments diferents: un primer, que tendeix a reformar completament la naturalesa del nostre Estat (i aquí cabrien moltes opcions i possibilitats) i un altre que assumeix les bondats del nostre text i que busca perfeccionar-ho i adaptar-ho al nostre temps a la vista de l'experiència acumulada. Personalment, sóc més partidari d'aquest segon enfocament i aquesta sembla ser també l'aproximació dels nombrosos experts que durant els últims anys han realitzat estudis i anàlisis sobre la qüestió (incloent al propi Consell d'Estat en el seu moment).

2. Així, crec que les reformes més immediates tindrien a veure amb la garantia de la independència de les institucions, la qüestió territorial i l'establiment d'un autèntic mercat únic que respecti la lliure competència.

Pel que fa al primer (la garantia de la independència de les institucions), crec que és necessari disposar de mecanismes que tendixin a aconseguir un sistema de selecció de les persones més qualificades i que siguin totalment independents de tot poder polític, econòmic

altres reguladors).

Sobre la segona qüestió, pocs constitucionalistes objecten que és necessari aclarir el sistema de repartiment de competències al nostre país (el que inclou plantejar-se el paper del Senat). Espanya, que com he escrit en altres llocs, és essencialment un Estat federal, té no obstant això una distribució competencial i de mitjans econòmics per materialitzar-la particularment complex. Al meu entendre, és necessari no perdre de vista que l'important és sempre prestar el millor servei possible al ciutadà partint de la col·laboració entre administracions. Bàsicament, es tractaria de constitucionalitzar l'anomenada «lleialtat federal».

Sobre la tercera qüestió ja he escrit en diferents ocasions que, en síntesi, es tracta d'establir una garantia jurídica i institucional de la unitat de mercat. És necessari un mercat que respecti la lliure competència, perquè existeixi activitat econòmica que produeixi riquesa i faci que l'Estat recapti impostos per a poder prestar serveis públics de qualitat. En definitiva, es tracta de garantir l'economia social de mercat.

Pablo Pérez Tremps, Catedràtic de Dret Constitucional, Universidad Carlos III de Madrid

1. El terme «obsoleta» és potser excessivament negatiu. La Constitució, en aquests quaranta anys transcorreguts des de la seva aprovació, ha complert

2. L'aspecte més evident d'aquesta insuficient eficàcia de la Constitució és, sens dubte, el de l'organització territorial de l'Estat (Títol VIII) malgrat el valor que ha tingut l'engegada de l'Estat de les Autonomies. Es tracta, doncs, d'una reforma necessària, i potser urgent, encara que políticament complexa.

Hi ha altres terrenys en els quals seria molt convenient, encara que no tan urgent, la reforma constitucional, i amb seguretat molt senzilla políticament. Aquests terrenys són el reforçament del vincle constitucional amb la Unió Europea (article 93); o l'ancoratge constitucional de la igualtat entre dones i homes (article 14, amb altres possibilitats tècniques menys complexes).

Finalment, hi ha possibles reformes convenients però de major dificultat tecnicopolítica: entre d'altres, l'ordre de successió a la Corona (article 57), el reforçament d'alguns drets socials o el procediment agreujat de reforma (article 168).

defineix allò que, per no adaptar-se a les circumstàncies o necessitats actuals, resulta «antiquat o inadequat». ¿Podem llavors dir que la nostra norma fonamental és obsoleta? Per donar resposta a aquest interrogant em permeto recordar que la reforma de la Constitució és un element essencial dels moderns Estats de Dret. Garanteix la superioritat jurídica del pacte fundacional, concilia els principis democràtic i de supremacia constitucional i propicia l'equilibri entre l'estabilitat i el canvi. I en l'ordenament espanyol, la conjuntura econòmica, política, social i cultural procura arguments més que suficients per criticar, citant a Presno Linera, la paràlisi reformista de la nostra democràcia.

Com podem negar avui la necessitat d'una reforma enfront de la desmillorada salut del nostre Estat del benestar? De debò que és possible seguir defensant una declaració de drets que nega la naturalesa subjectiva dels socials i desconeix la seva instrumentalitat per fer efectius els drets civils i polítics? És tolerable l'asèpsia constitucional en matèria de gènere? Pot la nostra Magna Carta romandre incòlume enfront dels apòcrifs actes de sobirania del secessionisme català? La Constitució espanyola està obsoleta, sí. I encara que només ho estigui pel que fa a una part del seu contingut, la seva reforma és ineludible si volem evitar una ruptura definitiva de l'ordre constitucional.

2. Un punt de partida raonable seria modificar la lletra de l'article 1.2 de la Constitució. Si la sobirania resideix en el poble, no és nacional, sinó popular. Però perquè

ACTIVITATS Q

formular propostes per blindar-nos enfront de les amenaces de ruptura de la relació entre democràcia i Constitució. Ara bé, sí podem afirmar la urgència de fer del nostre Senat una veritable cambra de representació territorial. Possiblement una aproximació al Consell federal alemany sigui la millor de les alternatives possibles. En qualsevol cas, en el nostre convuls context polític necessitem a més, i amb urgència, reformes que impulsin la regeneració democràtica.

Mesures com la incorporació del referèndum abrogatiu o la supressió de les matèries excloses de la iniciativa legislativa popular, dels aforaments i de la immunitat parlamentària són només algunes de les múltiples propostes que haurien de centrar un ampli debat que, buscant la recuperació de la confiança ciutadana, s'articuli sobre els procediments de reforma previstos en la nostra Norma de normes. Però objecte de revisió hauria de ser-ho també el seu Títol I, almenys pel que fa a la disparitat de garanties ofertes als drets segons la seva categorització com a constitucionals, fonamentals o com a principis rectors.

A més, l'actualització del nostre text fundacional hauria de reflectir, en tot cas, un ferm compromís per construir una ciutadania paritària en termes de gènere. I tot això sense oblidar la conveniència de la incorporació d'una explícita referència a les normes generals de Dret internacional (com ho fan, per exemple, les Constitucions italiana i portuguesa), així com de la consagració de la posició supralegal ja sigui exclusivament dels tractats i convenis internacionals (com ho fa, per exemple, la Constitució francesa), ja del

Miguel Presno Linera, Professor de Dret Constitucional, Universidad de Oviedo

1. La Constitució espanyola no podia no quedar obsoleta essent com va ser aprovada en un context nacional i internacional que poc o gens té a veure amb l'actual i, sobretot, perquè a diferència d'altres Constitucions del nostre entorn (Alemanya, França, Itàlia, Portugal) amb prou feines ha estat modificada.

2. A més de la tòpica, i no per això menys certa, necessitat de reformar el Senat, em sembla necessari reformar el propi procediment de reforma previst en l'article 168 per reduir la seva excessiva rigidesa; seria suficient amb una aprovació de 2/3 (sense necessitat de dissolució de les càmeres i ratificació de 2/3) i després un referèndum obligatori.

Crec que també caldria modificar, tal com ja va proposar el 2014 el Parlament asturià, els mecanismes de participació ciutadana immediata: iniciativa legislativa popular (article 87.3), referèndums (article 92) i iniciativa de reforma constitucional (article 166), potenciant la participació ciutadana.

El sistema electoral, les prerrogatives parlamentàries o el decret-llei són altres àmbits necessitats de canvi i, per què no, la figura del Cap de l'Estat en un sentit republicà.

Blanca Rodríguez, Professora Titular de Dret Constitucional, Universidad de Sevilla

ACTIVITATS Q

u aquesta evolució, sense adaptar-se a noves demandes democràtiques. La nostra incapacitat per obrir un procés de reforma apunta a una doble direcció: la normalització de la mutació constitucional i l'obertura d'un nou procés constituent. La primera priva a la ciutadania del protagonisme en el disseny del marc constitucional, deixant-lo en mans d'actors sense legitimitat democràtica directa; la segona sacralitza el marc, sense més possibilitat de modificació que la seva substitució per un altre.

2. Són moltes i de diferent profunditat les reformes que necessita el nostre text constitucional. Algunes es limitarien a incorporar la interpretació que d'alguns drets ha fet el Tribunal Europeu de Drets Humans o el Tribunal Constitucional, o a constitucionalitzar normes validades per aquest, atorgant rang constitucional a certes conquestes socials. Així, s'hauria d'incloure l'orientació i la identitat sexuals com a motius sospitosos de discriminació (article 14); incloure el dret a la salut dins del dret a la integritat física (article 15); fer esment de forma expressa del matrimoni igualitari (article 32) o reconèixer un dret fonamental a la tutela de les famílies que incorporés la vida (i el reagrupament) familiar. Potser, per perdre-li la por a la reforma constitucional, convindria començar per aquí.

També són precises reformes de major entitat: la democràcia de partits, les prerrogatives parlamentàries, el reconeixement de drets socials com el dret a l'habitatge. Destaquen en tot cas dues: el reconeixement de la paritat ciutadana entre dones i homes com a principi estructurador de l'Estat i la reforma federal de la nostra estructura territorial.

ACTIVITATS Q

institucions de l'Estat, inclosa la família, en aquest cas amb referències a la coresponsabilitat. En matèria territorial, resulta insuportable l'obsolescència del nostre model autonòmic, la indefinició del qual ha donat al Tribunal Constitucional un protagonisme desmesurat i ha derivat en dinàmiques de negociació bilateral. És urgent modificar el Títol VIII i els preceptes connexes per dissenyar des de la Constitució un model territorial federal ben ordenat.

**Germán Teruel, Professor de Dret
Constitucional, Universidad de Murcia**

1. No crec que estigui obsoleta ja que les seves decisions fonamentals mantenen el seu sentit i vigor: Espanya és un Estat social i democràtic de Dret, la forma de govern és la Monarquia parlamentària i des de la perspectiva de la distribució territorial del poder afirma la unitat com a Nació però al mateix temps reconeix l'autonomia a les seves «nacionalitats i regions».

Tantmateix, quaranta anys després, sembla convenient fer-ne una revisió perquè canvien els temps i les realitats socials que han de ser regulades per la Constitució. Així doncs, en aquest període s'han produït notables canvis en les condicions socioeconòmiques del nostre país i, més en general, de tot el món: des de la revolució tecnològica derivada d'Internet i les TIC, a l'expansió de la globalització, passant per la integració europea. També la mentalitat i els usos dels espanyols ha canviat en les últimes

qualsevol obra humana, és millorable. I, a més, no podem ignorar la crisi de la nostra democràcia representativa que es va evidenciar amb el 15-M i la gravetat de la fallida del nostre «pacte» territorial, especialment després de la insurrecció catalana.

Per afrontar totes aquestes qüestions podria ajudar una reforma constitucional plantejada amb concòrdia política i voluntat de consens. Encara que la mateixa, en la meva opinió, no és necessària per dues raons: en primer lloc, perquè la Constitució no és obstacle per introduir millores i canvis infraconstitucionals davant les realitats que acaben d'esmentar-se, encara que és cert que mitjançant la reforma es podria aconseguir més. I, en segon lloc, perquè molts dels mals que acusem no serien resolubles amb meres reformes constitucionals, sinó que més aviat troben la seva causa en la millorable cultura política del nostre país.

2. Els aspectes que podrien reformar-se han estat àmpliament estudiats, però destacaria la racionalització del nostre Estat autonòmic en sentit federal i la reforma del Senat. També la successió a la Corona per acabar amb la preferència de l'home. Puntualment podrien introduir-se algun retoc en qüestions institucionals i potser en les regles electorals, així com pot contemplar-se l'actualització i incorporació d'algun dret fonamental.

Ángel Sánchez Navarro, Catedràtic de Dret Constitucional, Universidad Complutense de Madrid

La Constitució de 1978, com qualsevol casa d'aquesta època, necessita reformes, perquè la societat de 2018 no és la de 1978. Algunes serien molt convenients, altres necessàries. Però tothom sap que una reforma de la casa ha de pensar-se molt. Abans de fer-la, es mira molt el cost perquè cal ajustar-se a les possibilitats de cada família. Si és possible, solen evitar-se a l'hivern, quan és especialment incòmode estar sense electricitat o sense calefacció. I es valora el millor moment per pagar-les.

Això no significa que la casa estigui obsoleta. Pot ser estupenda. Podria ser millor i més còmoda, eficient i sostenible, però de vegades això no és possible: no pot pagar-se, no és el millor moment, o les condicions del crèdit no són les millors. Llavors, val la pena esperar si es creu que el futur serà millor.

Tampoc la Constitució de 1978 està obsoleta. Ens ha proporcionat un refugi confortable, ens ha permès créixer i canviar de manera extraordinària. Òbviament hi ha coses que podrien, fins i tot haurien de, reformar-se. Però cal fer els comptes. I deixar que passi l'hivern. O, almenys, la gota freda.

2. Com sempre, hi ha opinions diferents. Millorar l'aïllament tèrmic, modernitzar el sistema elèctric, els electrodomèstics? Canviar el parquet, el lavabo? O fer una reforma integral? Òbviament, no és possible decidir sense saber el pressupost que es disposa, i sense que els habitants de la casa estiguin mínimament d'acord.

ACTIVITATS Q

cooperació). Molts altres aspectes són discutibles, negociables i «consensuables» (clàusula europea, incorporació d'algun nou dret fonamental, etc.). Però el més important no és el que un pensi, sinó el que la majoria dels espanyols pugui acceptar. La doctrina –jo mateix, naturalment– portem anys sotmetent a judici crític el nostre règim constitucional. Moltes coses són reformables, i algunes segurament mereixerien ser-ho ja. Però sense arriscar l'existent si no hi ha expectatives raonables que serà a millor.

Concepción Torres, Professora de Dret Constitucional, Universidad de Alicante

1. Es evident que la Constitució espanyola ha de revisar-se, entre d'altres, per aquestes raons: L'Espanya de 2018 no té res a veure amb l'Espanya de 1978. Per tant, si bé és cert que la Constitució va suposar un abans i un després –encara que amb les seves deficiències de base i amb aspectes no resolts des del principi– també ho és que necessita d'una reflexió profunda i el moment actual, malgrat les opinions en contra, o més reticents, obliga a això.

La crisi econòmica, els escàndols de corrupció i la crisi del model territorial han donat origen a moltes lectures crítiques del contingut del text constitucional, sense oblidar el propi model d'Estat. D'aquí la necessitat –amb motiu del 40 aniversari del text constitucional– de plantejar propostes argumentades en relació als reptes pendents i no resolts en el pacte constitucional (o pacte de convivència social).

ACTIVITATS Q

de 2018, va resultar avançat en moltes matèries. El problema ha estat no haver sabut arbitrar o desenvolupar els mecanismes o eines necessàries per desplegar tot el seu potencial transformador.

Sense perjudici de tot l'exposat, i del reconeixement al marc constitucional vigent, també és cert que el pacte de convivència social va ser articulats fent abstracció de la sexuació dels subjectes de drets i ignorant el conflicte soci/sexual sobre el qual aquest s'erigia. Un conflicte –interessadament– ignorat i, per tant, naturalitzat donant cobertura a situacions de veritable discriminació. Les dades sobre violència de gènere en l'àmbit relacional de la parella o exparella, l'escletxa salarial, les dades sobre els usos del temps, la trata amb finalitats d'explotació sexual, etc., per posar només alguns exemples, evidencien una realitat discriminatòria per a les dones en general a les què el text constitucional no ha sabut donar respostes malgrat els desenvolupaments normatius en matèria d'igualtat.

L'exposat justifica que al·ludeixi a la manera en què les dones han estat posicionades en l'«alteritat» constitucional pel que fa al subjecte jurídic/universal. Una alteritat articulada sobre la base de la indiferència jurídica envers la diversitat a nivell soci/sexual donant lloc a discursos clarament discriminatoris entorn de la construcció jurídica sobre el cos de les dones. El debat actual sobre la gestació per substitució, els intents de reglamentar o legalitzar la prostitució o el no reconeixement dels drets sexuals i drets reproductius, etc., constitueixen clars exemples d'aquest lloc perifèric assignat a les dones en el text constitucional.

**Eva Saenz, Professora de Dret Constitucional,
Universidad de Zaragoza**

1. No. En absolut. El nostre text constitucional garanteix drets, divideix el poder i instaura un sistema democràtic com a forma de governar-nos. La Constitució del 78 no és només la norma jurídica suprema d'organització de l'Estat, sinó sobretot l'instrument de garantia de la nostra llibertat. Això, per descomptat, no significa que sigui un text immutable i perfecte, sinó que la dignitat humana suposa ser la base i el fonament de l'organització del nostre Estat. Per això no pot afirmar-se que la Constitució està obsoleta, tret que es discuteixin els fonaments sobre els que ha d'assentar-se una societat.

Una altra cosa és assenyalar que les imperfeccions de la nostra Carta Magna puguin superar-se a través de reformes constitucionals successives i parcials. Fins ara no s'ha fet a Espanya i és necessari que es faci.

2. Moltes millores del nostre sistema polític es poden aconseguir reformant lleis orgàniques de desenvolupament de la Constitució –moltes d'elles de començaments dels anys vuitanta i encara vigents- i només mitjançant puntualitzacions concretes en el nostre text constitucional. Així, per exemple, per millorar la qualitat democràtica seria interessant introduir mesures com la limitació dels mandats, noves modalitats de referèndum que serveixin de control a les decisions parlamentàries en la línia del dret comparat, eliminar els aforaments, garantir el sistema de mèrit i capacitat per a l'elecció del Tribunal Suprem o regular eficaçment el finançament i la

el sistema competencial amb llista única i atribuint la resta de competències a les Comunitats Autònomes. D'aquesta forma, els Estatuts d'Autonomia deixarien de ser lleis orgàniques i serien lleis exclusivament autonòmiques. El Senat, o se suprimeix o es deixa com està. La clau de la millora està en tot cas en el sistema de finançament de les Comunitats Autònomes. La disposició addicional primera de la Constitució, sobre la què se sustenta el *cupo* basc i navarrès, caldria suprimir-la. Respecte al finançament de la resta de Comunitats Autònomes, la millora del finançament exigiria una reforma en profunditat de la LOFCA i alguna reforma puntual en la Constitució.

Mayte Salvador Crespo, Professora de Dret Constitucional, Universidad de Jaén

1. La Constitució és un marc de convivència que ens ha permès viure en democràcia durant quaranta anys i segurament pot seguir fent-ho durant més temps sense ser reformada. Per això, sense ser imprescindible, la reforma constitucional sí que sembla en tot cas necessària en el quarantè aniversari. És veritat que la Constitució encara pot donar molt de si, i que les reformes que poden dur-se a terme poden ser reformes no constitucionals, aplanar el camí mitjançant reformes infraconstitucionals i millorar pràctiques institucionals, que poden tenir tanta o fins i tot més importància que les reformes constitucionals en el funcionament del sistema polític i institucional actual.

ACTIVITATS Q

necessàriament caldria alegir per adaptar-la a la nostra realitat actual (enumeració de les Comunitats Autònomes, pertinença d'Espanya a la Unió Europea...). També uns altres, principalment en matèria de drets fonamentals, que encara que tàcitament no apareguin recollits en la Constitució de facto ja han estat assumits per Espanya en compliment dels Tractats i Convenis internacionals subscrits i que podrien constitucionalitzar-se amb presumible consens. Succeeix el mateix amb aquells altres drets fonamentals que hem integrat en el nostre ordenament mitjançant lleis ordinàries: la seva constitucionalització contribuiria a incrementar la fortalesa del nostre règim constitucional. La necessita manteniment i renovació per poder seguir il·lustrant el nostre marc de convivència.

Una qüestió sobre la què també existiria bastant consens és la necessitat d'acabar amb la discriminació per raó de sexe que estableix la Constitució, que en el seu article 57.1 dóna prevalença a l'home sobre la dona en la successió a la Corona. Si encara no s'ha corregit aquesta desigualtat és perquè aquesta reforma obriria la porta al temut «plebiscit» entre monarquia i república a Espanya.

En totes aquestes matèries presumiblement podrien articular-se acords, però pel que fa a les reformes més importants i urgents, les relacionades amb la qüestió territorial, sembla molt més complicat. Això no significa que aquest sigui l'aspecte que pitjor ha funcionat en el sistema polític espanyol, sinó, simplement, que és una matèria inacabada, i que ha portat a un estancament del procés que exigeix un nou

competències estatals introduint un llistat actualitzat de les competències estatals i concedint a les comunitats autònomes totes les altres, que les situaria en una posició d'igualtat. D'aquesta forma els Estatuts d'Autonomia només regularien les qüestions internes i bàsiques de les Comunitats Autònomes suprimint la necessitat del doble procés d'aprovació actual per part del Parlament autonòmic i les Corts Generals. També caldria definir un sistema de finançament autonòmic i reformar el Senat com a cambra de representació territorial.

Segurament, aquestes reformes no serien en si mateixes suficients per solucionar la crisi constitucional actual, però sens dubte contribuirien a un millor repartiment del poder i a assentar les bases per a consensos més amplis. Les millors constitucions s'han escrit en temps convulsos així que vegem l'actual crisi políticoinstitucional espanyola com una finestra d'oportunitat per millorar mitjançant reformes la nostra norma fonamental, tenint molt present que fer una Constitució, i reformar-la, no és Dret Constitucional: és, fonamentalment, política. &

Arxivat a

Agenda Pública · Ángel Sánchez Navarro · Blanca Rodríguez · Carmen Montesinos · Concepción Torres · Constitució espanyola · Dret Constitucional · Eliseo Aja · Enoch Albertí · Eva Saenz · Germán Teruel · Ignacio García Vitoria · Isabel Giménez Sánchez · Itziar Gómez · José Pedro Pérez-Llorca · Luis Gordillo · Mayte Salvador Crespo ·

Compartir

política&prosa

No és molt difícil d'explicar un projecte que s'acull a un nom com aquest. Això va de política, sense embuts, i amb pretensions ben prosaiques, sense ímpetus utòpics ni enlairaments de caire històric o líric.

Denúncia, per tant, de la manca de política i de la necessitat d'una aproximació més pragmàtica i directa a la realitat.

Articles relacionats | Constitució espanyola

El Tribunal Constitucional, una història d'encerts i de fracassos

JOSÉ MARÍA BRUNET

Una constitució en zona de risc

ENRIC FOSSAS ESPADALER

Catalanistes i la Constitució

PAOLA LO CASCIO

SUBSCRIURE'M

política&prosa

ACCÉS SUBSCRIPTORS

LA REVISTA EDITORIALS POLÍTICA CULTURA ▾ SOCIETAT DOSSIER PERSONES ▾ ÀLBUM

ACTIVITATS 🔍

política&prosa

Qui som?

política&prosa és una plataforma periodística de debat obert i plural i a la vegada un instrument d'acció ideològica i política pel damunt de blocs i de partits.

Fundadors subscriptors

Una proposta periodística amb subscriptors disposats a canviar les coses.

Subscriure'm ara

Butlletí Quinzenal

Correu electrònic

☐ Accepto les polítiques de privacitat

Rebre el butlletí